

Spreken met zorg

• door Kris Tavenier

JAKOBUS 3

IN HET TWEEDE HOOFDSTUK VAN ZIJN BRIEF HEEFT JAKOBUS HET GEHAD OVER DE VERBONDENHEID DIE ER HOORT TE ZIJN ONDER DE GELOVIGEN EN DE BEWOGENHEID DIE DAARMEE GEPAARD HOORT TE GAAN. MET HET DERDE HOOFDSTUK GAAT HIJ DAAR OP DOOR, MAAR NU MET BETREK-

KING TOT DE TONG. ER WAS WANGEDRAG MET BETREKKING TOT DE NAASTE. MEN BEOORDEELDE MENSEN OP HUN UITERLIJK (2:1-13) EN ER WAS EEN GEBREK AAN BEWOGENHEID (2:14-26). Zo WAS ER OOK WANGEDRAG TEN OPZICHTE VAN DE NAASTE DOOR MIDDEL VAN WAT MEN ZEI. IN HOOFDSTUK 4 ZAL DAT VERDUIDELIJKT WORDEN. BLIJKENS DE GEGEVENS IN DEZE BRIEF¹ MOETEN WE AAN EEN SITUATIE DENKEN ZOALS DIE BESCHREVEN STAAT IN 2KOR. 12:20 EN GAL. 5:15. HET IS EEN SITUATIE VOL WOORDENSTRIJD, DISCUSSIES, HOOGDRAVENDE WOORDEN EN ZELFS MET VIJANDIGE UITINGEN.

¹ Jak. 3:1, 9, 14, 16, 4:1-2, 11.

Het gaat nu niet meer over hoe we de naaste behandelen met onze daden, maar over hoe we onze naaste behandelen met onze woorden. Zorgvuldig heeft Jakobus reeds in het eerste hoofdstuk ware godsdienst verbonden met het in toom houden van de tong (1:26). We spreken immers niet alleen met elkaar, maar ook al te vaak over elkaar. Wat zeggen wij met onze woorden en wat is de achtergrond daarvan in de gedachtewereld van ons hart? Wat er in ons hart is, zal zich immers vroeg of laat uiten in onze woorden. Hoe wij over anderen denken zal kenbaar worden door onze woorden. Jakobus koppelt de tong aan het hart (Jak. 1:26) en dat is ook de hoofdingeling in dit derde hoofdstuk van zijn brief. Jak. 3:1-10 gaat over de tong, terwijl Jak. 3:11-18 over het hart gaat.

Indeling:

De tong, de zichtbare stromen (vs. 1-10)

- vs. 1-2: Oordeel eerst jezelf
- vs. 3-6: de kracht van woorden
- vs. 7-8: de ontembare tong
- vs. 9-10: twee stromen

Het hart, de onzichtbare bron (vs. 11-18)

- vs. 11-12: illustratieve inleiding
- vs. 13-16: slecht water in de bron
- vs. 17-18: goed water in de bron

Oordeel eerst jezelf

Jakobus begint dit hoofdstuk met een ernstige oproep: 'Laten niet velen leraars worden' (vs. 1). Het gaat hier blijkens de samenhang in het bijzonder over het moraliserende karakter van leren, waarbij we anderen voorhouden hoe het wel of niet moet zijn. Daar zijn we vaak erg goed in, we kunnen haarfijn preken tegen anderen en blootleggen wat ze fout doen. Maar zullen we niet allereerst onszelf onderzoeken? 'U dan die een ander leert, leert u zichzelf niet?' (Rom. 2:21-23). Het gaat hier beslist ook om moreel onderwijs zoals dat in de gemeente gepredikt kan worden, hoewel in de tijd van Jakobus nog veel gelovigen in de synagoge kwamen waar zij vrij konden spreken. Laten we voorzichtig zijn met de maatstaven die we aan onze broeders en zusters voorhouden. Net zoals Jakobus in hoofdstuk 2 betoogde dat onze houding tegenover anderen terug komt in het oordeel (vs. 13), zo betoogt hij nu dat we daar ook onze woorden weer zullen tegenkomen. Dit is in overeenstemming met het onderwijs van de Heer Jezus zelf (Matt. 12:36-37). We hebben de neiging om streng te zijn voor anderen en tegelijkertijd mild voor onszelf, om hogere eisen te stellen aan anderen dan aan onszelf. Echter 'met het oordeel waarmee u oordeelt, zult u worden geoordeeld, en met de maat waarmee u

meet, zal u worden gemeten' (Matt. 7:2). De woorden die we anderen voorhouden worden allereerst onszelf aangerekend. Er verandert niets aan de Bijbelse waarheden, maar die moeten we allereerst op onszelf toepassen. Daarnaast moeten we voorzichtig zijn om anderen de les te lezen en moeten we hen bovendien altijd genadig en begripvol tegemoet treden.

'Want wij struikelen allen dikwijls' (vs. 2), voegt Jakobus er redengevend aan toe. In oprechte nederigheid en zelfkennis sluit hij ook zichzelf hierbij in. Zouden wij dat ook niet doen? Wie durft er te beweren dat hij zijn tong altijd in toom heeft? De tong is volgens Jakobus het moeilijkste lid van ons lichaam om volledig in onderwerping aan God te brengen.

'Maar zelden wegen we onze naaste op dezelfde weegschaal als waarop we onszelf wegen.'
(Thomas à Kempis)

De kracht van woorden

De tong is een klein lichaamsdeel en desondanks heeft het toch een grote plaats. Jakobus geeft daarvan twee illustraties (vs. 3-5). Een paard wordt bedwongen door een toom in zijn mond, een schip wordt bestuurd met een klein roer. Hiermee wil Jakobus aangeven dat wanneer we onze tong kunnen bedwingen, we daarmee aantonen dat we ons gehele lichaam in toom hebben. Maar juist omdat de tong een grote uitwerking kan hebben is zij zo gevaarlijk. Dat toont een volgende illustratie aan: een klein vuurtje kan een heel bos in vlammen doen opgaan. Verderop in zijn brief zal Jakobus het hebben over roddel en over de achterliggende veroordeling die daaraan ten grondslag ligt (Jak. 4:11-12). Welk een vuur kan er door woordenstrijd en geroddel niet ontstaan! De gedachte aan vuur vasthoudend verbindt Jakobus de tong met de wereld van de ongerechtigheid en met de hel zelf (Jak. 3:6). Het kwaad dat de tong voortbrengt wordt door Jakobus verbonden met heel het bestel van de boze.

De mens is in staat gebleken om heel de natuur te temmen, maar wie kan zijn eigen tong temmen (vs. 7-8)? Laten wij maar allereerst erkennen dat de tong een onberekenbaar kwaad is en vol dodelijk venijn zit. Dat zou ons al tot terughoudendheid moeten manen en ons voorzichtiger moeten maken.

Twee stromen

Maar is het dan alleen maar kwaad dat de tong kan voortbrengen? Neen, want de tong kan immers zowel zegenen als vervloeken (vs. 9-10). In de praktijk blijken wij beide te doen. Jakobus richt hier onze gedachten op God maar evenzeer op onze naaste, mensen die naar Gods gelijkenis zijn gemaakt. Want rekenen met God is metterdaad ook rekenen met onze naaste, in het bijzonder met onze geloofsgenoten.

Van de zichtbare stromen stoot Jakobus nu door naar de verborgen bronnen. Want de stromen die langs de tong opwellen zijn afhankelijk van de bron die ze voortbrengt. Een bron kan geen twee verschillende soorten stromen voortbrengen en een plant geen twee verschillende soorten vruchten (vs. 11-12). En zo zou het ook bij de gelovige moeten zijn.

De woorden die we spreken
verraden de inhoud van ons hart.

De bron

Na het over de zichtbare stromen gehad te hebben gaat Jakobus nu dieper in op de bron waaruit die stromen voortkomen. De oorsprong van ons handelen en ons spreken ligt in ons hart. Onze woorden geven immers het gedachtegoed van ons hart weer. 'Maar wat de mond uitgaat, komt voort uit het hart, en dat verontreinigt de mens' (Matt. 15:17-20, vgl. Mark. 7:20-23). Want dat wat uiting vindt in ons

handelen en spreken heeft allereerst wortel kunnen schieten in ons hart. Daar is het ontstaan en daar is het gegroeid, daar wordt zonde gebarnd (Jak. 1:15, vgl. Ps. 141:4a). 'Hoe kunt u goede dingen spreken, terwijl u boos bent? Want uit de overvloed van het hart spreekt de mond. De goede mens brengt uit zijn goede schat goede dingen voort, en de boze mens brengt uit zijn boze schat boze dingen voort.' (Matt. 12:34-35, vgl. Spr. 16:27).

Om onze tong goed te kunnen gebruiken hebben we wijsheid en verstand nodig. Alleen van God kunnen we dat leren, het moet 'van boven' komen. Wijsheid heeft van doen met hoe wij leven, met wat wij doen, met wat wij zeggen (vgl. Spr. 2). Jakobus spoorde ons in het eerste hoofdstuk van zijn brief aan om te bidden om wijsheid wanneer wij met verzoeken geconfronteerd worden (Jak. 1:2-5). Want slechts met de wijsheid van boven kunnen wij daarin standhouden. En zo is het ook met de uitingen van de tong. Pas wanneer de wijsheid van boven in ons hart geplant is en daar zijn werk heeft kunnen doen, dan pas kan de tong goed gebruikt worden. Die wijsheid van boven is rein, vreedzaam, vriendelijk, gezeglijk, vol van ontferming en goede vruchten, onpartijdig en ongeveinsd. De vraag die naar ons toe komt is deze: Wat bestuurt ons hart en daarmee ook onze tong? De wijsheid die aards is of de wijsheid die hemels is? Helaas moet ik (of mag ik 'wij' schrijven?) maar al te vaak erkennen dat er niet één maar twee bronnen zijn in mijn (ons) hart. De verdeeldheid van het hart is een kerngedachte die steeds weer opduikt in de brief van Jakobus² en vaak de praktijk is van de gelovige.

Tot slot

Zullen wij nu niet bidden als David: 'Mogen de woorden van mijn mond en de overleggingen van mijn hart U welgevallig zijn, o Here, mijn rots en mijn verlosser' (Ps. 19:15). En: 'Here, stel een wacht voor mijn mond, waak over de deuren van mijn lippen' (Ps. 141:3), 'ik wil mijn mond met een muilband bedwingen' (Ps. 39:2). Laat Jak. 1:19 een vuistregel worden voor ons: 'Laat ieder mens snel zijn om te horen, traag om te spreken'. 'Bewaar uw tong voor het kwade' (Ps. 34:14) en spreek met zorg.

² Vgl. 1:6, 8, 2:4, 3:9-12, 4:4,8, 5:19.

